

Op hoge zandgronden minder zwarte spechten

► Positief en negatief effect van omvorming tot gemengd bos

Grote bonte specht en kleine bonte specht leven in bomen en zoeken daar hun voedsel. De groene specht is een bodemspecht. De zwarte specht is boom- en bodemspecht. Zo hebben we dat altijd geleerd en zo staat het in de boeken.

Hero Moorlag

De groene specht heeft een extra lange tong met weerkaakjes. Hij legt die tong simpelweg op een mierenhoop, wacht tot er veel mieren aan 'kleven' en slikt ze in. Wel maakt deze specht zijn nestholte in een boom. Maar hoe komt het dat er door de jaren heen steeds minder zwarte spechten in onze bossen voorkomen, bossen op de hoge zandgronden van Drenthe en Brabant. Onderzoekers van Stichting Bargerveen, Sovon Vogelonderzoek Nederland en Stichting BioSFeer doen daarvoor onderzoek. De provincies Noord-Brabant en Drenthe financieren. Acht volwassen zwarte spechten zijn gezenderd. Men volgt ze om te weten te komen waar ze hun voedsel zoeken. Jongen worden uit het nest gehaald om hun kropinhoud te analyseren. De voorlopige uitkomsten van het onderzoek wijzen op ander voedsel dan aanvankelijk werd gedacht.

Het is helaas al lang geleden dat we tijdens een vogelexcursie ons vergaapten aan het balts- en fougagedrag van zwarte spechten in het Spaarbankbos. Altijd maakten ze hun nestholten in de beukenlanen. In het voorjaar vlogen ze luid kru-kru-kru roepend rond en zag je de grote zwarte vogel tegen een beuk zitten, de kop ach-

terover. De enige kleur aan de vogel is de rode kuif, bij het mannetje over de hele kop, bij het vrouwtje een rood petje op de kruin. Vaak kwam het voor dat de met zorg uitgehakte nestholte werd gekraakt door een stelletje kouwjes. De boswachter hing dan ter compensatie een enorme nestkast aan een beuk. Soms broedde daarin een paartje zwarte spechten, maar spreuwen vonden zo'n grote kast ook erg handig. Waar zijn ze gebleven, de zwarte spechten? Al jaren zie ik ze niet meer in het Spaarbankbos of in boswachterij Ruinen. Aanvankelijk dacht men dat stikstofdepositie oorzaak was. De bosbodem verzuurde. Er kwam weinig zonlicht op de bodem en dat is slecht voor mieren. Beheerders deden er alles aan om mierenhopen terug te krijgen. Hoe meer mierenhopen, des te gezonder het bos. Toen dachten we nog dat ook zwarte spechten mierenpoppen aten. Je zag ze immers vaak op de grond, ook op omgevallen rottende bomen. Of, net als bonte spechten, tegen een eik op zoek naar larven, poppen van boommieren en spinnen.

Larven van boktorren

Zwarte spechten leggen enorme afstanden af om aan voedsel voor de jongen te komen. Voedselvluchten van tien kilometer zijn normaal. Hun territorium beslaat

Mannetje zwarte specht voor de ovale nestholte in een beuk.

Bart Pijper ©

zo'n veertig hectare bosgebied. De gezenderde zwarte spechten lieten dat zien. De voorlopige resultaten van het onderzoek tonen aan dat zwarte spechten helemaal geen poppen van rode bosmieren eten. Ze eten poppen van boommieren als glanzende houtmier en geven de voorkeur aan de bijna pinkdikke larven van boktorren. De onderzoekers noemen deze larven eitwitbommen. Met tien of meer van deze larven in de krop, aangevuld met tientallen mierenpoppen, vliegt een oudervogel terug naar het nest. Hij of zij heeft dan voedsel meegenomen voor drie jongen. Wat is nu het geval.

De laatste dertig jaar zijn beheerders doende hun bossen om te vormen naar gemengd bos. Het blijkt nou juist stervende en rottende naaldbomen te zijn, met name sparren, die snel verteren en vol zitten met larven van boktorren. Vandaar dat zwarte spechten voorkeur hebben voor deze bomen. Maar naaldbomen zijn goeddeels opgeruimd om plaats te maken voor gemengd hout. Het positieve effect van deze maatregel is duidelijk. Dit bos biedt meer variatie aan planten en dieren. Maar de voorlopige conclusie is, dat gemengde bossen slecht uitvallen voor zwarte spechten.

Zwaluwen boven het Holtveen op het Dwingelderveld

's Morgensvroeg is het een drukte van belang boven het vlakke water van het Holtveen op het Dwingelderveld. Tientallen boerenzwaluwen scheren laag over het water. Het is duidelijk dat hele zwaluwfamilies zich hebben verzameld om juist hier op insectenjacht te gaan. Aan de vliegbewegingen zie je direct dat het gezinnetjes zijn met volwassen en jonge vogels. De ouders zijn nog niet helemaal uitgekleurd en ze vliegen niet zo soepel als de volwassen vogels. De ouders scheren behendig laag over het water. Zo nu en dan zie je er een even met zijn snavel door het water gaat. Drinken doen ze ook in de vlucht.

Als ik in de namiddag weer langs de vogelkijkwand fiets, hebben zich nog méér zwaluwen gemeld. Deze keer zwermen er ook huiszwaluwen en gierzwaluwen over de plas. Deze laatste soort herken je direct aan het formaat. Ze hebben anderhalf keer de grootte van een huiszwaluw. De sikkelvormige vleugels zijn ook zeer herkenbaar. Daar waar je de boeren- en huiszwaluwen veel in de dorpen en bij

Boerenzwaluw.

Albert Henckel ©

boerenschuren vindt, is de gierzwaluw een echte stadsbewoner.

Lange voedselvluchten

Hij arriveert het laatst uit het zuiden, vertrekt ook weer als eerste. Gierzwaluwen zijn echte luchtbewoners. Ze komen alleen op de grond om te broeden. Alle overige levensverrichtingen doen

ze in de lucht. Jagen, eten, drinken, paren en zelfs slapen doen ze in de lucht. Hun hele lichaamsbouw is daar ook op afgestemd. Met de smalle lange vleugels zijn gierzwaluwen heel wendbaar en tegelijkertijd kunnen zij heel lang vliegen. Bovendien horen ze bij de snelste vliegers. Een voedselvlucht van honderd kilometer is

voor gierzwaluwen geen uitzondering. Hun lichaam is zo ver aangepast aan een leven in de lucht, dat ze niet meer kunnen lopen. Het gebeurt nog wel eens dat jonge onervaren gierzwaluwen op de grond terechtkomen. Ze zijn dan hulpeloos. Met hun rudimentaire pootjes zijn ze niet in staan weg te vliegen.

Zoals gezegd zijn gierzwaluwen echte stadsbewoners. In spleten van muren en vooral onder dakpannen maken zij hun nest. Dat kunnen ze alleen bereiken als het in een keer toegankelijk is vanuit de vlucht. En vanuit de invliegopening moeten ze zich laten vallen om weg te vliegen. Eind augustus begin september, als de jongen voldoende vliegvaardig zijn, keren ze terug naar het zuiden, ver voor de huis- en de boerenzwaluwen vertrekken. Om uiteindelijk in Afrika de winter door te brengen. Ook daar zoeken ze weer de stedelijke omgeving op.

Hans Kruk,
boswachter Staatsbosbeheer